

На сьогоднішній день при багаторазовій взаємодії між різними народами Великий шовковий шлях залишається новаторським торговим маршрутом, що забезпечує видатну модель довготривалої мирної взаємодії між різними культурами, суспільствами та цивілізаціями.

ДЕСЯТИНА В СЕРЕДНЬОВІЧНОМУ КАНОНІЧНОМУ ПРАВІ

Санжаров Валерій Анатолійович

Державний податковий університет (м. Ірпінь)

Бинюк Наталія Михайлівна

Державний податковий університет (м. Ірпінь)

В історії західного оподаткування десятина займає чільне місце. Її успіх був величезним. У ранній Церкві десятина не існувала або вважалася рекомендованим, але не обов'язковим внеском. Введення десятини як загального податку почалося лише з Каролінгів. Зразком була старозавітна десятина. Десятина поступово поширилася по всій Європі, до кінця XII століття вона стала повсюдною і існувала протягом тривалого часу. У деяких регіонах Італії її продовжували збирати навіть до середини XX століття. Слід відрізняти земельну десятину, зібрану з сільськогосподарських продуктів, від особистої десятини, яку деякі дослідники порівнюють з податком на додану вартість. На практиці особисті податки збиралися рідко. У результаті земельна десятина становила основу податку і поділялась на більшу та меншу. Більшу десятину стягували з продуктів, які найлегше монетизувати: зернових культур і винограду. Менші десятини включали сільськогосподарські продукти, які зазвичай споживалися на місці, такі як сіно, фрукти та овочі з садів і городів. Десятина з худоби збиралася з приросту стада або з рибальства та полювання. Нарешті, звичайну десятину слід відрізняти від «нової» десятини (*novalia*), що стягується з новооброблених земель, наприклад, шляхом вирубки. Нова десятина часто мала відмінну ставку від звичайної десятини.

Десятина була натуральним податком; її збір вимагав ретельної організації та був дуже дорогим. Фіксована сума десятини дозволяла збирачам уникнути ризиків поганих врожаїв. Незважаючи на певні складнощі, збір залишався дуже прибутковим і бажаним протягом усього Середньовіччя. Жоден податок в історії Європи не може зрівнятися з церковними десятинами за тривалістю дії, ступенем застосування та вагою економічного тягаря.

Збір церковної десятини є одним із найбільш традиційних і найменш таємничих елементів в історії середньовічних доходів. Відповідно до заповіді Каролінгів, десята частина того, що буде зібрано чи отримано «від землі, худоби чи людської праці», буде йти до Церкви, зокрема до парафій

для утримання парафіяльного священника, вівтаря та будівлі. У церковному праві Каролінгів десятина була прерогативою єпископа, але її збір організовували священники. Прибуток розподілявся на чотири частини: одна частина для єпископа, друга – для місцевого священника, третя – для бідних, четверта – на утримання культової споруди. Початковий розподіл на чотири частини з часом ставав переплутаним. Збирачів десятини помножилося: священнослужителі, дворяни, ченці. Десятина дробилася і входила в строкатий комплекс сеньйоріальних доходів. Починаючи з григоріанської реформи, помножилися соборні канони, що забороняли мирянам володіти десятиною. Десятина називалася «*spiritualia*» і теоретично поміщалася за межі світської сфери. Мирянам погрожували відлученням від церкви, якщо вони продовжуватимуть володіти десятиною.

Церква та канонічне право намагалися запобігти ентропії в економіці десятини. Вже в «Декреті» Граціана наявна десятинна проблематика. Четвертий Латеранський Собор 1215 р. засуджував тих, чиї власність обробляли інші (нехристияни), щоб уникнути десятини (канон 53); оголосив, що сплата десятини має пріоритет перед усіма іншими податками та зборами (канон 54); наказав цистерціанцям та іншим привілейованим орденам сплачувати десятину з усіх земель, придбаних ними в майбутньому, незалежно від того, чи будуть вони оброблятися ними самими чи ні (канон 55); і заборонив як світському, так і звичайному духовенству укладати будь-які угоди, які б позбавили парафіяльного священника його законної десятини (канон 56). Конституція В'єнського Собору 1311–12 років загрожувала серйозними покараннями за різні махінації з десятинами, в яких будуть винними монахи, повторивши декреталію папи Боніфація VIII «*Quint ex eo*». Друга частина конституції забороняла членам жебручих орденів (під страхом відлучення від церкви) говорити з кафедри проти десятини. наказувала їм проповідувати людям обов'язок сплачувати десятину, особливо в наступні дні: перша та четверта неділя Великого посту, Вознесіння, П'ятидесятниця, свята Різдва Іоанна Хрестителя, Успіння та Різдва Пресвятої Богородиці.

Середньовічна католицька церква охоплювала всі аспекти суспільства, здійснювала ретельний контроль над усіма нормами суспільного життя і перебувала в цьому відношенні в положенні квазімонополії. Церква була справжньою опорою середньовічної Європи, зосереджуючи знання, нормативні принципи та значну частину багатства. Стягнення десятини в Середні віки служило моделлю для введення сеньйоріальних зборів, воно було, у своїх нових формах, зразком для запровадження і затвердження всіх майбутніх державних зборів. Контроль за призначенням, звільненнями та стягненням десятини виправдовував претензію Церкви (папства) на універсальне панування (*dominium*). Десятина фактично створила узагальнену внутрішню звичку оподаткування.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

**XVI Міжнародна наукова конференція
“ІСТОРІЯ ТОРГІВЛІ, ПОДАТКІВ
ТА МИТА”**

27–28 жовтня 2022 р.

**Дніпро
2022**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

XVI Міжнародна наукова конференція
“ІСТОРІЯ ТОРГІВЛІ, ПОДАТКІВ
ТА МИТА”

27–28 жовтня 2022 р.

**Дніпро
2022**

Історія торгівлі, податків та мита : матеріали XVI Міжнародної наукової конференції. – Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2022. – 245 с.

У збірнику опубліковані тези доповідей учасників XVI Міжнародної наукової конференції “Історія торгівлі, податків та мита”, присвячені конкретно-історичним, історіографічним та джерелознавчим аспектам розвитку торгівлі, справляння податків та зборів, митних органів окремих держав та міжнародних організацій від стародавніх часів до сьогодення.

ОРГКОМІТЕТ
XVI Міжнародної наукової конференції
“ІСТОРІЯ ТОРГІВЛІ, ПОДАТКІВ ТА МИТА”

Головуючі:

Смолій В. А., д.і.н., академік НАН України, директор Інституту історії України Національної академії наук України;

Ченцов В. В., д.і.н., д.держ.упр., проф., перший проректор Університету митної справи та фінансів.

Заступники головуючих:

Дячок О. О., к.і.н., доц., доцент кафедри історії та теорії держави і права Університету митної справи та фінансів;

Колесников К. М., д.і.н., проф., завідувач кафедри історії та теорії держави і права Університету митної справи та фінансів;

Приймаченко Д. В., д.ю.н., проф., проректор з наукової роботи Університету митної справи та фінансів;

Шевченко В. В., кандидатка історичних наук, старша наукова співробітниця відділу історії України XIX – початку XX ст. Інституту історії України НАН України.

Члени організаційного комітету:

Блануца А. В., к.і.н., старший науковий співробітник відділу історії України середніх віків та раннього нового часу Інституту історії України Національної академії наук України;

Дерев'янка Т. П., заступниця начальника відділу документаційного забезпечення Університету митної справи та фінансів;

Марценюк О. О., к.держ.упр., керівниця навчально-наукового центру Університету митної справи та фінансів;

Морозов О. В., д.і.н., доц., професор кафедри історії та теорії держави і права Університету митної справи та фінансів;

Разживін В. М., PhD в галузі економіки, начальник відділу міжнародних зв'язків Університету митної справи та фінансів.

ISBN 978-966-328-193-3

© Колектив авторів, 2022

© Університет митної справи та фінансів, 2022

© Інститут історії України, 2022

ЗМІСТ

Боровик П. М., Мізерака Я. О. Значення досліджень Ф. К. Горб-Ромашкевича для формування сучасного механізму земельного оподаткування в Україні	8
Дячок О. О. Розвиток торгівлі, оподаткування, митних відносин на сторінках “Українського історичного журналу” (1992–2008 рр.) ..	9
Walkowski G. K. Układ handlowo-celny pomiędzy książętami polskimi a Zakonem krzyżackim z roku 1243	13
Котельницький Н. А. Стаття М. Константиновича та Н. Волк-Карачевського “О новых основаниях губурнской раскладки по уездам Черниговской губурнии” як джерело з історії формування податкової політики земського ліберального руху на півночі Лівобережної України (80-ті рр. ХІХ ст.)	19
Шишпанова Н. О., Нехайчик Є. Є. Історія торгівлі у державах Стародавнього світу	22
Данильчук О. В. Окремі аспекти історичного розвитку оподаткування в стародавні часи	23
Марків Т. В., Морозов О. В. Зовнішньоторговельний фактор колонізації Північного Причорномор’я у VII–V ст. до н. е.	25
Czyżowicz W. Celnictwo w staroindyjskim traktacie “Artthaśāstra”	27
Василинич І. Ю. “Данський податок” в історії Англійського та Франкського королівств IX–XI ст.	30
Кіресєв Д. О. Торговельний світ вікінгів	31
Бульбатенко Є. Ю. Зародження митниці Київської Русі	34
Кадала В. В. Окремі історичні аспекти початкового етапу розвитку митної справи в Україні	36
Макаренко А. С. Український бурштиновий шлях: історія та сучасність	38
Лоза А. Ю. Торгова комунікація “із варяг у греки”	39
Ніжебецький М. О. Внутрішня та зовнішня торгівля Київської Русі	41
Підченко Є. М. Торгівля Київської Русі	43
Кропова К. В. Значення “Шовкового шляху” в історії цивілізацій ...	44
Левада О. М., Прохорова Л. А. Значення Великого шовкового шляху в торгових відносинах Сходу та Заходу	46
Санжаров В. А., Бинюк Н. М. Десятина в середньовічному канонічному праві	48
Могиленко К. А. Історичні особливості митної справи в Європі	50
Пишний І. В. Ганзейський союз	52
Струкуленко А. С., Шалобудов В. М. Нові свідчення східної торгівлі XIV ст. із Нижнього Присамар’я	54
Морозов О. В. Фіскальні джерела Англії на першому етапі Столітньої війни 1337–1347 рр.	56

Смерека Б. В. Подушний податок у середньовічній Європі на прикладі Королівства Англії	57
Санжарова Г. Ф., Павлюх О. А. Необхідність сплати податків у працях Христини Пізанської всупереч тогочасній антиподатковій риториці	60
Мацелик М. О., Санжаров В. А. Доходи Англійської корони від прямого та непрямого оподаткування за володарювання Генріха V (1413–1422)	62
Рябошук К. Ю. Українські землі в торгівлі Великого князівства Литовського	64
Непша О. В. Розвиток торгівлі в епоху Великих географічних відкриттів	67
Гришко С. В., Зав'ялова Т. В. Внесок Генріха Морепоплавця у розвиток торгівлі з Африканським континентом	69
Гурбик А. О. Міжнародні транзитні торговельні шляхи на українських землях упродовж XV–XVI ст.	70
Крішан А. Ш. Митна політика королівської влади у Ковелі у XVI–XVII ст.	72
Паславська Н. О. Вплив міжнародної торгівлі на модні тенденції в ранньомодерному Львові (XVI–XVII ст.)	74
Пономаренко І. Д. Кордони Українських земель XVII–XVIII ст.	77
Білий В. А. Історичні та соціальні причини виникнення контрабанди на території України	81
Губський М. О. Торговля Запорозької Січі	83
Кригульська Т. Б. Деякі аспекти розвитку митної системи гетьманщини у XVII–XVIII ст.	85
Földvári S. From the barter to currency: red vine or rhenish florin in the book-trade between the Polish-Lithuanian Commonwealth and the Hungarian Kingdom	86
Арапу В. В. Чума и другие бедствия как факторы, тормозящие торговлю Модавского княжества во второй половине XVIII века	90
Щербань К. С. Історичні аспекти становлення та розвитку податку на доходи фізичних осіб	92
Степанова О. В. Відкупна система оподаткування винокурної промисловості України в першій половині XIX ст.	95
Rutkowski M. Podróże wiślane. Kontrola spławu na Wiśle w Królestwie Polskim w czasach konstytucyjnych i paskiewiczowskich	97
Левченко О. Ю., Новосьолова О. С. Становлення прибуткового оподаткування у Великобританії	100
Овдій С. М. Вплив світового ринку на міське ремесло Цинської імперії другої половини XIX ст.	102

Пилипенко О. Є. Митна політика уряду Російської імперії та її вплив на розвиток зовнішньої торгівлі Наддніпрянської України у другій половині XIX – на початку XX ст.	103
Біла К. В. “Мирські капітали”: до питання джерел наповнення бюджетів органів селянського самоврядування в Україні у другій половині XIX ст.	105
Ніколайчук Д. О. Одеська комісія інспекторів акціонерних страхових товариств	108
Шевченко В. В. Товариства благоустрою у боротьбі за фінансові ресурси: кейс промислових поселень Донбасу і Придніпров’я (початок XX ст.)	109
Latawiec K. Południowo-Zachodni Rewir Celny w latach 1912–1918. Struktury-kompetencje-ludzie	112
Силка О. З. Торговельна складова у діяльності Золотоніської “Просвіти” у 1917–1918 рр.	113
Дейнеко С. М. Дипломатична пошта та її вміст (на матеріалах Харківської митниці, 1922 р.)	115
Куча Е. В. Як працювала американська алкогольна торгівля в епоху сухого закону	118
Калюжна А. О. Податкова система за радянських часів	120
Македон В. В. Ретроспектива становлення міжнародної торгівлі США	122
Фрадинський О. А. Вартісна структура ленд-лізу зі США в СРСР протягом 1941–1945 рр.	124
Ходченко О. Є. Lend-lease act 1.0 and land-lease act 2.0 як важлива складова допомоги у війні	126
Шамова Д. В. Фарцовка по-“одеськи” та її особливості	128
Соколов А. В., Резнікова Е. Р. Розвиток митної справи в Україні: історичний ракурс	130
Самофатов М. І. Італійське економічне диво та європейська інтеграція	132
Каковкіна О. М. Дніпропетровщина у торговельних зв’язках СРСР і Великої Британії у 1960–1980-х рр.	134
Мазур О. О. Роль упровадження нових форм кооперації та колективного підряду в реалізації завдань Продовольчої програми 1982 р. в Україні	136
Архірейський Д. В. Контрабанда як маркер політичного режиму (на прикладі СРСР)	138
Пивоваренко О. А. Антропологія бренду українського сала	140
Макарова С. О. Доктрини походження сервісної моделі держави ...	143
Гузенко О. П. Окреслення історичних сегментів першого етапу розвитку правового становлення митного контролю в Україні	145

Перепьолкін С. М. Генеза міжнародного співробітництва України з питань митної справи	147
Матвієнко О. А. Роль зовнішньої торгівлі у діяльності митниці	149
Zappel L. History of free trade agreements and the related role of customs	150
Rogmann A. Past and present of the International convention on the simplification and harmonization of customs procedures	152
Ченцов В. В. Історія митної служби Республіки Корея	153
Карпенко Р. В., Гапотій В. М. Історія податкового стимулювання: актуальні питання	155
Widdowson D. Cross-border windows of opportunity	157
Altemöller F. Trade conflicts, sanctions and the World trade system: is there an institutional response in a world of multilateralism that is going to lose perspective?	162
Карпенко А. В., Карпенко Н. М. Передумови формування та розвитку митної системи України	165
Макарова О. О. Логістичний підхід до управління митною справою в умовах кризових явищ	167
Заюков І. В. Реалізація митного безвізу як важлива складова євроінтеграції України	169
Макарова С. О. Ефективність реалізації сервісної функції органів Державної митної служби України	171
Видріна О. Ю., Терещенко О. М. Історичний розвиток податків: від минулого до сьогодення	173
Карпенко Р. В. Історія та перспективи чинної системи непрямого оподаткування в Україні	175
Гримак О. Я., Калайтан Т. В. Туристичні податки: історія та сучасний стан	177
Кречетова Ю. Ю. Трансформація адміністративної відповідальності в Україні у сфері торгівлі	179
Карпенко Р. В., Вербя Р. В. Історія питання щодо звільнення від плати за землю під час карантину COVID-19	181
Корольчук Л. В. Роль міжнародної торгівлі в реалізації концепції сталого розвитку у світлі сучасних подій	183
Горбань С. Ф. Напрями реформування митної справи в Україні	184
Барабаш Л. В. Поведінково-психологічні ознаки функціонування податків	194
Безрукова Н. В., Свічкарь В. А. Митне регулювання в умовах економічної інтеграції	195
Черненко К. В. Облік товарів в умовах діджиталізації	197
Сарахман О. М. Податкова оптимізація як один із засобів зниження податкових виплат	198

Шурпенкова Р. К. Організаційні форми аналізу ефективності податкового планування	200
Багрій К. Л. Значущість податкового менеджменту в системі управління суб'єктом господарювання	202
Квашук О. В. Розвиток податкової системи України в умовах децентралізації	204
Попов М. М., Череп А. В. Взаємозв'язок інвестиційної активності суб'єктів економіки та податкового навантаження	206
Огренич Ю. О., Чеховська В. С. Сучасний стан оподаткування доходів фізичних осіб в Україні	208
Савченко А. О. Особливості правового регулювання оподаткування доходів від здійснення адвокатської діяльності	210
Обнявко М. В. Особливості організації та методики аналізу грошових потоків малих підприємств	212
Шевчук О. І. Розвиток зовнішньої торгівлі України в умовах воєнного стану	214
Булах І. І. Реформування принципів оподаткування в мирний час та в умовах воєнного стану	216
Корольчук К. Р. Особливості правового регулювання сплати земельного податку в умовах воєнного стану	218
Булківська В. А. Податкові зміни та пільги для фізичних осіб – підприємців в умовах воєнного стану	219
Сарана Л. А. Податкове навантаження для спеціальної третьої групи ФОП на період дії воєнного стану	222
Мацука В. М. Світовий досвід оподаткування на приріст капіталу	223
Сукач О. М. Прибуткове оподаткування страхових компаній в Україні	225
Назарова М. М. М., Ущипівська А. М. Сучасні тенденції розвитку товарних ринків країн Азії	227
Сотник А. А. Експрес-діагностика ефективності діяльності торговельних підприємств	229
Шмигельська О. Д. Проблематика впровадження медіації та її суттєві недоліки у вирішенні податкових спорів у сучасних умовах в Україні	231
Волинець В. В. Медіація як ефективний спосіб вирішення податкових спорів для внутрішньо переміщених осіб під час війни	233
Тардаскіна Т. М., Терешко Ю. В. Міжнародний досвід діяльності операторів поштового зв'язку щодо впровадження інновацій	235
Дорофєєва Л. М. Професійна підготовка фахівців митних органів: ретроспективний аналіз	237
Колесников К. М. Регулювання митних відносин на Боспорі: джерела права	239